

Список використаних джерел

1. Алексеев С. С. Восхождение к праву. Поиски и решения / С. С. Алексеев. – М. : НОРМА, 2001.
2. Дудченко В. В. Система источников украинского права / В. В. Дудченко // Введение в украинское право. – 2009.
3. Международное право: Учеб.изд. 2-е, доп. и перераб. / отв. ред. Ю. М. Колосов, В. И. Кузнецов. – М.: Междунар.отношения, 1998.
4. Сорокин В.Д, Правовое регулирование: Предмет, метод, процесс (макроуровень) /В.Д. Сорокин. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2003.

ОПАЛЕНКО Д. А.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
здобувачка кафедри загальнотеоретичної юриспруденції

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПОДІЛУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Історики та соціологи, економісти і юристи — констатують соціальну обумовленість держави і права, їх історичне виникнення на певному етапі соціального розвитку і наступні зміни під впливом всієї сукупності факторів суспільного життя. При цьому неодмінним і домінуючим засобом розвитку і суспільного буття держави і права виступає соціальна інституціоналізація, тобто існування у формі історично визначених інститутів: норм, галузей, юридичних конструкцій, органів держави, громадських спілок і т. ін. Сама ж інституціоналізація виглядає як специфічна загальна закономірність виникнення, розвитку і функціонування всіх явищ державно-правового життя. Звідси виникає необхідність провести аналіз процесу державно-правової інституціоналізації та виявити внутрішню логіку її соціального опредмечування.

Інституціоналізаційний підхід у юриспруденції базується на ідеях правової соціології, що представлені в роботах Ж. Гурвіча, П. Сорокіна, Е. Дюркгейма та інших авторів.

Загалом, на думку М. М. Вопленко, інституціоналізація у сфері держави і права може бути визначена як процес офіційного нормативного закріплення соціальних інтересів та ідей або як перетворення державно-правових явищ в щвиступають: усвідомлення соціального інтересу, його відображення в інституційній ідеї, офіційне санкціонування інституту, його апробація в правовій свідомості та юридичній практиці. Інституціональний підхід дає реальну можливість теоретичного осмислення багатьох класичних та новітніх проблем держави і права, причому з використанням вже наявних наукових досягнень соціології, політології, економічної науки [1, с. 21].

Дослідженням соціальних інститутів взагалі та інститутів держави зокрема займаються представники різних гуманітарних наук. Існує думка, що поняття інституту використовується в політології для найбільш повної і точної характеристики елементів політичної системи суспільства. Вивчення політичних інститутів займає одне з провідних місць в дослідженнях політологів. Поняття інституту також досить широко використовується в соціології для характеристики певних суспільних установ, що впливають на соціальну дійсність того чи іншого суспільства.

Дослідження категорії «інститут держави» пов'язане з переходом до питання підвищення ефективності дії всього механізму держави. Є необхідність не зводити складові механізму держави до органів держави, оскільки його функціонування було б, зокрема, неможливе без таких інститутів держави, як надзвичайний стан, вибори, референдум. Основною заслугою інституціоналістів є теоретичне обґрунтування існування в рамках суспільства елементів, які є більшим, ніж проста сукупність індивідів.

Інституціоналісти (Т. Веблен, М. Оріу, Ж. Ренар, А. Грачі, М. Прело та ін.) під політичними інститутами розуміють групи людей, об'єднаних якою-небудь ідеєю, почуттям солідарності для виконання певних функцій. Т. Парсонс і П. Хортон трактують політичні інститути як систему ролей, організовану систему поведінки і політичних відносин. Р. Кеніг під політичними інститутами розуміє систему норм, що регулюють поведінку людини в політичній сфері.

Обґрунтовуючи свою концепцію, інституціоналісти вказували, що спочатку суб'єктами владних відносин були тільки індивід і держава. Починаючи з епохи буржуазних революцій у владні відносини стали включатися також різноманітні асоціації. Щось схоже відбувалося і з державною владою. Якщо спочатку державна влада виступала як влада однієї особи (монарха, вождя) або групи осіб (аристократія), то з розвитком суспільства влада з особистої перетворилася на інституційну. Даний процес отримав назву інституціоналізація.

У процесі інституціоналізації деякі інститути політичної системи мають інституційне вираження в рамках держави. Так, кожен соціальний інститут характеризується наявністю мети своєї діяльності, відповідними функціями, що забезпечують досягнення такої мети, набором соціальних позицій і ролей.

Якщо звертатися до витоків інституційної теорії, то слід зазначити, що в юриспруденції основи цієї теорії були закладені відомим французьким адміністративістом, деканом факультету права Тулузького університету Морісом Оріу (1856–1929). Концепцію інституту він висунув ще в 1906 р., але найбільш повне вираження вона знайшла в його роботі «Теорія інституту і її основи. Нариси соціального віталізму» (1925).

Інституціоналізм виходить з того факту, що існуючі в кожному суспільстві колективи, такі як сім'я, робочий колектив та інші колективи, що організовані в ім'я задоволення розумових та інших запитів, слід сприймати установами інтегративними, тобто такими, що забезпечують згуртування суспільства в націю-державу. При цьому інтегративна роль кожного колективу виконується ним разом з виконанням тієї ролі, яка пов'язана з вигодою для нього самого [2, с. 43].

Взагалі дослідження інституціонально-функціональних характеристик державної влади має як теоретичну, так й практичну цінність, оскільки останні не тільки уточнюють, конкретизують соціальну сутність, роль та значення державної влади, характер діяльності механізму держави, але й відображає її різні напрямки, пріоритети функціонування та різнобічні види діяльності. Однак тут слід зробити ряд важливих теоретико-методологічних зауважень. По-перше, саме інститут і функція пов'язані між собою. Інститут як стійка соціально-культурна форма взаємодії людей у різних сферах (політичній, економічній, культурній, соціальній, юридичній та інших) завжди спрямований на реалізацію визначеної «життєво важливої функції» (Б. Маліновський). Тому аналіз функцій та інститутів повинен представляти собою «єдиний системний процес» (Р. Мертон), тому що будь-яке суспільство інституціонально і функціонально єдині.

З цього приводу, слід зазначити, що інституціональність та функціональність державної влади — це необхідні ознаки існування та умови її стабільного функціонування в суспільстві. Тобто, інституціональність та функціональність державної влади представляє собою ті соціально-культурні та політико-правові форми, які потребують її "соціальна репрезентація" та відтворення у системі суспільних відносин.

По-друге, у політичній, юридичній та соціологічній науках функції державної влади взагалі не розглядаються, оскільки проблематику функцій державної влади прийнято вважати різновидом питання про форми та напрямки діяльності держави [3, с. 80—81].

Оскільки політичний процес розвивався в основному в межах чинної Конституції, поступово відбувається інституціоналізація поділу влади. Цей принцип поділяється основними політичними силами у країні, підтримуються формально-правові рамки його здійснення. Водночас необхідно враховувати, що виникають і оформлюються різні неформальні практики, які сприяють цій інституціоналізації. На сьогодні інституціоналізація поділу влади в Україні відбувається в особливих умовах прояву двох ключових тенденцій.

По-перше, тенденція в напрямі подальшого посилення президентського авторитаризму в системі влади в цілому, що на практиці може означати зміцнення традиції моноцентризму влади, разом зі скороченням можливостей реального політичного впливу парламенту і незалежного суду. У цьому напрямі бачиться реалізація сценарію подальшого

розвитку авторитарних тенденцій, консервуючих нинішній стан партійної системи країни, виборчого законодавства та політичної практики обмеженої конкуренції.

По-друге, залишається вірогідною перспектива розвитку всієї політичної системи в бік зміцнення реальної "біцентричності" виконавчої влади, коли поряд із сильним президентом співіснує відносно незалежний у виборі політичного курсу, з оперттям на парламентську більшість Кабінет Міністрів України. Такий тренд є можливим за умови динамічного і поступального розвитку всіх інститутів політичного представництва інтересів і розвитку конкуренції.

Список використаних джерел

1. Вопленко Н. Н. Институционализация как закономерность государственно-правовой жизни / Н. Н. Вопленко, Ю. Ю. Ветютнев // Правовая политика и правовая жизнь. – 2004. – № 3. – (21– 31).
2. Воротилин Е. А. Онтология права в теории институционализма / Е. А. Воротилин // Правоведение. – 1990. – № 5.
3. Мамычев А. Ю., Самойлова И. В. Функциональные и институциональные свойства государственной власти / А. Ю. Мамычев, И. В. Самойлова // Философия права. – 2012. – № 4 (53).